
nairen, die hij van groot belang achtte. Niet voor niets werd het rapport in de maand vóór de verkiezingen van 1901 verstuurd. Een jaar later zou de pauselijke zaakgelastigde op deze kwestie opnieuw en uitvoeriger terugkomen. Bij die gelegenheid noemde hij namen en wees met een beschuldigende vinger naar het lid van het episcopaat dat de conservatieve stroming steunde en mocht gelden als ‘de gesel van de christen-democratie’: bisschop C. Bottemanne van Haarlem, kampioen van de R.K. Volksbond, een organisatie volstrekt onvoldoende als katholieke oplossing van de problemen opgeroepen door de sociale kwestie.²²

Het optreden van de bisschoppen tegenover de (geringe en ineffectieve) protestantse zending achtte Giovannini voldoende: zij zagen nauwgezet toe dat ‘de vijand geen onkruid tussen het koren zaaide’. Voor de clerus en de top der leken gold hetzelfde. Ook wanneer de ‘protestantse propaganda’ intensiever zou zijn achtte hij, met het episcopaat, een volkomen *indirect* en niet-openbaar optreden het enig mogelijke: openlijke oppositie tegen het protestantisme zou zeer schadelijk zijn en kon gemakkelijk tot een ‘godsdienstoorlog’ leiden.

Met de bekeringen vanuit het protestantisme toonde de pauselijke diplomaat zich wel ingenomen, maar hij plaatste er toch een kritische noot bij, die hem gelegenheid gaf een ander stokpaardje te berijden: de gebrekkige opleiding van de clerus in Nederland. Het aantal bekeringen kon namelijk naar zijn mening veel groter worden, wanneer de Nederlandse clerus qua opleiding tegen de eisen daarvoor zou zijn opgewassen. Hun wijsgerige en apologetische bagage was echter uitgesproken mager, terwijl de geestelijken bovendien grotendeels werden gerecruteerd uit de lagere sociale klasse. Zij vertoonden daardoor een gebrek aan souplesse en goede omgangsvormen, nodig om zich de sympathie der protestanten te verwerven. Het was duidelijk dat voor Giovannini echte bekeerlingen, mensen waarmee men indruk kon maken, afkomstig waren uit de maatschappelijke toplaag. Hij noemde overigens nog een tweede reden voor het geringe aantal bekeringen, een reden die vanuit de recente interpretatie van het verzuilingsfenomeen interessant is. Iemand die zijn kerkgenootschap verliet en naar een ander overging, werd door zowel katholieken als protestanten beschouwd als een ‘renegaat’ en als zodanig diep geminacht. In katholieke kring had Giovannini vaker op laatdunkende toon over hen horen spreken: ‘Maar dat is geen katholiek, dat is een bekeerling!’ In een gesprek met een bisschop over een katholiek politicus, had deze na een kritische opmerking van de pauselijke diplomaat gezegd: ‘Daar moet u zich maar niet over verbazen, want dat kamerlid is maar een bekeerling’. Dit suggereert dat de van elkaar gescheiden ‘volksdelen’, waarin men werd ‘geboren’,

²² Ook bij die gelegenheid maakte Giovannini gebruik van dezelfde tactiek: hij verpakte zijn kritiek in een rapport over het katholieke aandeel aan de criminaliteit in Nederland. Zie hoofdstuk 8 in De Valk, *Roomser dan de paus*.